

LEV NIKOLAJEVIČ TOLSTOJ

* 1828 v Jasné Poljaně, † 1910 v Astapově

Byl jedním z nejvýznamnějších světových spisovatelů 19. století. Jako prvním ruskému spisovateli se mu podařilo přiblížit ve svých dílech ruskou společnost a její zvláštnosti ostatnímu evropskému světu. Tolstoj patří mezi realisty, skutečnost zachycuje pravdivě, na základě svého dlouholetého pozorování a zkušeností. Velmi dobře rozumí lidské psychice. Narodil se ve staré šlechtické rodině. Pobýval v Moskvě a Kazani, kde i krátce studoval. Poté působil v armádě a hodně cestoval. Nakonec se s manželkou usadil ve své rodné obci.

Celý svůj život hledal způsob **mravního sebezdokonalení**, který by vedl k nápravě lidské společnosti. Jeho názory byly ale často v rozporu s jeho chováním. Na venkově se věnoval osvětě a **vzdělávání prostých lidí** z nejhudších vrstev – tzv. mužiků. Při svých cestách po Evropě měl totiž možnost porovnat životní úroveň v různých zemích a **situaci v Rusku byl** upřímně **zděšen**. Doufal, že cesta k nápravě spočívá právě ve vzdělání.

Tolstoj s manželkou Sofijou

V Jasné Poljaně založil školu a vydával **osvětový časopis**. Sám **psal učebnice** a spolu s dalšími členy své rodiny ve škole **vyučoval**. Účast ve škole byla dobrovolná a děti nebyly známkovány. Přestože většina mužiků považovala školu spíše za přítěž a nechápala její smysl, v osvětové činnosti pokračovala po otcově smrti i Tolstého dcera. Jeho aktivity vzbudily ohlas u mnoha osobností nejen v Rusku. Budoucí československý prezident T. G. Masaryk navštívil usedlost v Poljaně dokonce třikrát, velkým obdivovatelem Tolstého byl i V. I. Lenin, kterého fascinovala jeho **snaha vybudovat lepší společnost**.

Podle románu *Vojna a mír* byl natočen šestidílný historický seriál.

Podle románu *Vojna a mír* byl natočen šestidílný historický seriál.

VOJNA A MÍR (1869)

Hlavními postavami jsou kníže Andrej Bolkonskij, Nataša Rostova a Pierre [pjér] Bezuchov. Především postavy mužů představují autorův pacifistický a antimilitaristický postoj – do války se přihlásili z různých důvodů, ale oba k ní postupně pociťují stále větší odpor. V díle jsou zachyceny i skutečné historické postavy a události, silným motivem je Bezuchovova snaha zastřelit Napoleona. Poprvé je ukázána válka skutečná, už se nejedná jen o oslavu hrdinů a vojevůdců.

Kníže Andrej, zamračený a bledý právě tak jako všichni lidé v pluku, chodil sem a tam po louce vedle ovesného pole od jedné meze k druhé, s rukama založenýma za zády a se skloněnou hlavou. Dělat a rozkazovat neměl co. Všechno se dělo samo od sebe. Zabití odstraňovali za frontu, raněné odnášeli, řady se srážely. Vojáci, kteří si odskočili, hned se spěšně vraceli. Zpočátku chodil kníže Andrej mezi řadami, protože považoval za svou povinnost povzbuzovat statečnost vojáků a dávat jim příklad; pak se přesvědčil, že nemá čemu a jak by je učil. Všechny jeho duševní síly byly právě tak jako u každého vojáka bezpečně soustředěny na to, aby nemusel hloubat nad hrůzami situace, v níž se octli.

Přeložili Tamara a Vilém Sýkorovi

Otázky pro rozbor textu a k zamyšlení:

- 1 Co považuje kníže Andrej za svoji povinnost?
- 2 Na co se snaží nemyslet?
- 3 Jak autor popisuje válečné události?

ANNA KARENINA (1878)

Anna Karenina je šlechtična provdaná za vysokého státního úředníka. Podlehne lásce mladého důstojníka Vronského, který se pro ni stane osudovým mužem. Protože se neumí a ani nechce přetvařovat, přiznává se ke svému vztahu a chce od manžela odejít. Tím se však společensky naprosto znemožní a připraví se i o možnost vidět někdy svého syna. Anna postupně stále více trpí výčitkami svědomí i vyloučením ze společnosti a steskem po synovi. Láska Vronského už jí nestačí, navíc tuší, že jeho rodina na něj vyvíjí tlak, aby ji opustil. V okamžiku zoufalství vnímá svou situaci jako bezvýchodnou a skočí pod vlak. Protikladem Annina osudu je manželství jejího bratra a jeho četné nevěry, které manželka mlčky trpí.

Tam! Hleděla do stínu vozu, na písek smíšený s mourem, kterým byly zaváty pražce. Tam, právě doprostřed, a potrestá ho a zbaví se všech i sebe. Chtěla se vrhnout pod první vůz, jehož střed se octl proti ní. Ale začala si sundávat z ruky červenou kabelku a to ji zdrželo, až už bylo pozdě, střed vozu jí minul. Musela čekat na další vůz. Zmocnil se jí pocit, jaký mívávala, když se při koupání chystala vejít do vody, a udělala si křížek. Navyklý pohyb při znamení kříže vyvolal v její duši celý řetěz dětských i dívčích vzpomínek, temnota, která jí všechno zahalovala, náhle spadla a na okamžik před ní vyvstal život se všemi hřejivými minulými radostmi. Ale nespouštěla zrak z kol dalšího vozu, který se blížil. A přesně ve chvíli, kdy byl střed mezi koly proti ní, odhodila červenou kabelku, s hlavou vtáženou mezi ramena padla pod vůz na ruce a lehce, jako by chtěla hned zase vstát, poklekla. A v témž okamžiku se zhrozila, co dělá. Kde je? Co dělá? Proč? Chtěla se zvednout a uskočit zpět. Ale cosi obrovského a neúprosného ji udeřilo do hlavy a vleklo ji na záda. „Panebože, odpusť mi všechno!“ hlesla, když si uvědomila, že zápas je marný. Stařeček něco huhňal a pracoval s železem. A svíce, při níž četla knihu plnou nepokoje, klamu, bolesti a zla, ta svíce vzplanula jasnějším světlem než kdy jindy, ozářila jí vše, co předtím bylo obestřeno tmou, zaprskala, začala skomírat a zhasla navždy.

Přeložila Tatjana Hašková

Otázky pro rozbor textu:

- 1 Co se v ukázce odehrává?
- 2 Jakým způsobem Tolstoj popisuje tuto scénu?
- 3 Co v ukázce symbolizuje svíce?

KREUTZEROVA SONÁTA (1890)

Ve všech románech jsou dopodrobna vylíčeny city hrdinů, rybníky a keře, kolem kterých chodí; ale při líčení jejich lásky k nějaké dívce se nic nepíše o tom, co bylo s ním, se zajímavým hrdinou dříve: ani slova o jeho návštěvě vykřičených domů, o služkách, kuchařkách, cizích ženách. A jsou-li nějaké nepřístojné romány, nedostanou se do rukou hlavně těm, kdo by to nejvíce potřebovali vědět – dívkám. Nejprve se před dívkami přetvařují, jako by té zpustlosti, která vyplňuje polovici života našich měst, ba i dědin, jako by té zpustlosti vůbec nebylo. Potom se té přetváře tak přiučí, že nakonec jako Angličané sami počínají upřímně věřit, že my všichni jsme mravní lidé a žijeme v mravném světě. A dívky, ubožačky, tomu docela vážně věří. Tak věřila i má nešťastná žena. Pamatuji se, jak jsem jí ještě jako ženich ukázal svůj deník, z kterého mohla poznat aspoň trochu mou minulost, hlavně můj poslední poměr. Mohla se totiž o něm dovědět i od jiných lidí, a právě proto jsem považoval za nutné říci jí o tom. Vzpomínám na její hrůzu, zoufalství a zmatek, když to přečetla a pochopila. Viděl jsem, že mě tehdy chtěla nechat. A proč jenom nenechala?!

Přeložil Bohuslav Ilek

Otázky a úkoly pro rozbor textu a k zamyšlení:

- 1 Charakterizujte hlavní postavu.
- 2 Čemu se v ukázce vysmívá?
- 3 Souhlasíte s jeho názorem? Vysvětlete proč.

VĚDĚLI JSTE, ŽE...?

S manželkou měl šest dětí. Tolstoj měl komplikovanou povahu a soužití s ním rozhodně nebylo jednoduché. V dvaosmdesáti letech utekl od rodiny, při cestě vlakem se nachladil a zemřel na zápal plic.

Tolstoj se zabýval **otázkami morálky, mravnosti a náboženství** a byl velice citlivý vůči přestupkům v této oblasti. Odmítal pokrytecké společenské konvence své doby. Hlavní myšlenkou jeho filozofie byl **nesouhlas s válkou a násilím** v jakékoli podobě. Tvrdil, že násilím se nic nezmuže, a nabádal k řešení problémů cestou smíru.

Román Anna Karenina byl několikrát zfilmován. Poprvé s hvězdou němého filmu Greta Garbo, naposledy s neméně populární Keirou Knightley.

Tolstého proslavily především romány a povídky, částečně také novely. **Vojna a mír** je čtyřdílný **historický román**, který zachycuje Napoleonovo tažení do Ruska, ale zároveň dobře vystihuje i poměry v ruské vyšší společnosti té doby.

Soubor povídek **Sevastopolské povídky** je přiblížením bojů v krymské válce. Tolstoj v nich vychází z **vlastních zážitků**. Ze svých vzpomínek čerpá také v autobiografické trilogii **Dětství, Chlapectví a Jinošství**.

Dalším tématem, kterému se věnoval, byly **mezilidské vztahy**. Zajímaly ho především vztahy mezi mužem a ženou v **manželství**. Impulsem k napsání díla byla vždy skutečná událost, již byl Tolstoj svědkem nebo o níž se doslechl z vyprávění. Román **Anna Karenina** se zabývá otázkou mužské a ženské **nevěry**. Tolstoj je kritickým realistou, v díle kritizuje především obecně uznávaný postoj společnosti k těmto záležitostem.

Pozoruhodným dílem na toto téma je novela **Kreutzerova sonáta**. Je vyprávěním muže o jeho nepříliš šťastném manželství a o tom, jak ho **žárlivost** dohnala k vraždě manželky. Vedle příběhu dílo obsahuje celou řadu **úvah o smyslu manželství** a o sexuální životě. Vydání novely bylo nejprve zakázáno, poté vzbudilo velký rozruch. Tolstoj v něm došel k radikálnímu závěru, že ideálním stavem pro člověka je absolutní pohlavní zdrženlivost.

Dílem, v němž je nejvíce patrná Tolstého snaha žít opravdově křesťanskou vírou, je román **„o vině a svědomí“** nazvaný **Vzkříšení**. Hlavním hrdinou je kníže Něchljudov, jenž se jako člen soudní poroty náhodně setká s dívkou Kaťušou – služebnou, kterou kdysi přivedl do jiného stavu a potom opustil. Dívku tento její „mravní poklesek“ přivedl až na samé společenské dno, stala se prostitutkou a po nespravedlivém soudu ji čekají nucené práce na Sibiři. Něchljudov si uvědomí svoji vinu, činí pokání a snaží se být po všech stránkách lepším člověkem. Kaťušu doprovází na Sibiř a opakovaně jí nabízí sňatek, ale ona ho odmítá.

Tolstého dům v Jasně Poljaně

V tomto díle je realisticky zachyceno **prostředí ruské chudiny**, poměry ve věznicích i nucný život mužiků na venkově. Přísnému soudu je kromě příslušníků vyšší společnosti podrobena i pravoslavná **církev**, která se podílí na nespravedlivém společenském systému a těží z něj. Zajímavý je podrobný popis soudního jednání, kde se projevuje autorova znalost právních procesů z dob studií.

Opakování:

- 1 Kterými otázkami se Tolstoj zabýval?
- 2 Jak podporoval chudé?
- 3 Na co cílí kritika v jeho dílech?
- 4 Jaký konflikt řeší Anna Karenina?
- 5 Jaký byl autorův postoj k válce?
- 6 Jak vnímal vztah mezi mužem a ženou?